

Träprisets vision för framtiden

Träprisets främsta mål är att uppmärksamma god och helst också innovativ, träarkitektur som byggts under de senaste fyra åren.

Målsättningen är också att höja intresset och kunskap om både träarkitektur och vad trä som byggnadsmaterial kan åstadkomma. Det nya inom träbyggandet är, som vi alla känner till, möjligheten att använda materialet precis som vilket annat material som helst så länge normerna uppfylls, i alla slags byggnader, efter att brandnormen ändrades 1994. Det har blivit möjligt att bygga med trä i en helt annan skala än tidigare och trä som stommaterial kan nu jämföras med stål och betong.

Men de nya möjligheterna ställer krav på träindustrin; en industriell produktion som kan hantera de nya storskaliga möjligheterna och den process systemen kräver och som klarar montage på ett säkert sätt. Det har tagit tid att få fart på en så stor satsning inom träindustrin. De första flerbostadshusen med trästommar som byggdes på 1990-talet byggdes efter amerikansk modell som Skanska tillämpade och som liknade villabyggena; platsbyggda regelsystem eller som i Wälludden, öppna element som tillverkades i en fältfabrik.

Idag har flera företag uppstått som utvecklat en rationell industrialiserad produkt där även monteringsprocess ingår, vilket ger ökad effektivisering. Det har gett resultat - och nyss publicerades uppgifter om att 15 % av dagens flervåningshus byggs med trästommar.

Och vi kan läsa om nya satsningar i Stockholmsregionen; ett 8-vånings bostadsområde Strandparken, som planeras vid Bällsta å i Sundbyberg och som ritas av Wingårds arkitekter, eller ett 6-våningshus som planeras i Örebro och som ritats av White arkitekter. Till båda dessa projekt levererar Martinsons de massiva trästommarna.

Hittills har stommaterialen i de uppförda projekten sällan varit något kunden märker. Träbyggsystemen har utvecklats till att bli ett av tre möjliga stommaterial och kan nu väljas där de visar sig vara rationellast och ekonomiskt lönsammast. Och det kan tyckas vara gott nog, vilket det också är ur en tillverknings synpunkt.

Och det här följer svensk tradition - en god vardagsarkitektur utan åthävor.

Vår tradition är också att bygga med vad som finns till hands, trä har ju traditionellt dominerat nordiskt byggande, och vad som blir billigast. Stockholms slott har lyfts fram som Sveriges största trähus. Drottningholmslott är till en ännu större del en träbyggnad även om det är en mindre byggnad. Men lika lite som i Lindbäckes nyuppförda förtätningsprojekt i Bergshamra kan man vid första anblicken, då man besöker Drottningholms slott, ana att det här är egentligen en träbyggnad. Vi har vant oss vid att kamouflera trästommarna som om de vore för enkla att visa och utvecklat måleritekniker som imiterar material som vi värderar högre.

I dagens, och ännu mer i framtidens byggande, handlar inte träbyggandet längre om att bygga med det enklaste materialet och tekniken som finns till hands, - utan om att bygga med utvecklade byggsystem med raffinerade tekniska lösningar. Dagens träbyggsystemen har ännu inte tillräckligt många år på nacken för att kunna anses som färdigt utvecklade. Vi kan förvänta oss ständiga förbättringar och effektiviseringar under kommande år.

Den faktor, vid sidan av den ekonomiska, som främst kommer att driva utvecklingen framåt är klimatfrågan. Det finns inget klimatvänligare byggnadsmaterial än TRÄ. Och då gäller det att utveckla systemen så att hela produktionen och processen fortsätter att uppfylla klimatmålen. Och det har byggsystem med trästommar stor möjlighet till då det är ett material som finns till hands i stora delar av vårt land vilket minskar transportbehoven. Dessutom ger träets låga vikt enklare transporter. Nuvarande klimatsatsningar har till största delen handlat om energieffektivisering av driften. Det är något helt annat än ett klimatvänligt byggande där hela produktionen skall uppfylla klimatmålen. Då måste CO2 avtrycket från samtliga material och hela byggprocessen ingå. Många vill till och med inkludera den livsstil bostadslösningen genererar.

Vi ser ett exempel på detta i ett av de nominerade förslagen till träpriset. Och i framtiden kommer frågan att bli ännu mer central. och One Tonne Life, ritat av Wingårds arkitekter, visar att det redan nu är ekonomiskt möjligt att uppfylla klimatkraven och samtidigt åstadkomma god arkitektur.

Det är något som också måste ingå i ett hållart framtidstänkande - att satsa på god arkitektur. God arkitektur och en bra livsmiljö ger viktiga värden som sparar kostnader för samhället. Det är en för samhället gemensam driftkostnad man spara in på även om den inte syns i den egna plånboken. Forskning visar att trivsel och gemenskap skapar säkrare samhällen med minskad brottslighet, minskade sociala kostnader och bättre sociala förhållanden. Det är en lika viktig satsning för ett resurssnålt samhälle.

Det gäller att inte bara räkna på minskade kilowattimmar per kvm och år utan också värdera det ovärderliga; god gestaltning, konstnärliga kvaliteter, trivsel, - och försöka hitta modeller för att värdera och inkludera sociala värden i det övergripande resonemanget.

Arkitekturen måste bli en lika viktig satsning som de tekniska kraven! Vi ska skapa bostadsområden som är attraktiva och stimulerande.

Vi vet alla, vilken plats materialet trä har i den nordiska folksjälen. Under en föreläsning jag höll förra veckan kommenterade en student med invandrarbakgrund att TRÄ ÄR VARMT. Trä blir snabbt älskat av alla. I länder utan trätradition används ofta trä sparsamt på ett raffinerat sätt i lägen där människorna befinner sig för att skapa värme och mjukhet bland i övrigt hårda material. I Sydeuropa används huvudsakligen industriellt framtagna system i husets alla beståndsdelar, även träkomponenterna. Jag träffade Rafael Moneo vid ett tillfälle och han frågade mig om jag kunde rekommendera en bra träfasad till honom för han höll på med ett projekt där han ville använda trä. Det dröjde en stund innan jag förstod att han efterlyste ett färdigt system där alla träets alla egenskaper processats in i systemet och där leverantören kunde garantera kvaliteten. För honom var det obegripligt att rita en träfasad från scratch med träpanel från brädgården där kunskap om materialet måste projekteras i detaljlösningarna.

Det gav mig en tankeställare. Vi jobbar fortfarande med trä som en råvara medan Sydeuropa utvecklat det till en industriell produkt även vad gäller byggnadskomplement. Vi har ett nära förhållningssätt till TRÄ, det är en del av vår historia och många vardag. Det gäller att i framtiden även värna om den närheten. Men ett industrialiserat träbyggsystem kan uppfylla våra småskaliga behov likaväl som de storskaliga. Vår träbyggnadstradition bygger, framförallt i mindre samhällen, på självbyggeri. Men kunskap och färdighet inom byggande är inte lika utbredd idag som den var tidigare, samtidigt som det ekonomiska behovet av självbyggeri har inte förändrats. En industriellt producerad byggsats kan kompletteras av de boende själva och bli en framtida alternativ möjlighet att bygga nytt i regioner där husmarknaden inte klarar nyprisnivåerna.

Avslutningsvis vill jag summera,

1. ett ännu mer utvecklat industrialiserat trähusbyggande är helt nödvändigt då vi skall uppnå ett klimatvänligt samhälle
2. det ger möjligheter till alla, från stora hallar, offentliga byggnader, bostadsområden i storstadsregionerna till småhusen på landsbygden
3. trä består av en mängd olika träslag som lämpar sig olika för olika ändamål och kan nyttjas i nästan varje del av byggnaderna från den stora skalan till den minsta detaljen. Inget annat byggnadsmaterial har den förutsättningen!

Och det är en framtid vi vill att TRÄPRISET skall stimulera till!

Juryn arbete

Juryn har bestått av förutom mig - Jan Lagerström från Skogsindustrierna som medverkat under flera omgångar, Petra Peterson och som medverkat för andra omgången samt Anders Svensson och Ulf Jansson som var nya från och med denna gång.

Vi träffades för första gången redan på hösten 2010 för att planera upplägget för träpriset. Efter höstens möte skickades begäran om att inkomma med förslag till Träpriset 2012 ut. Alla förslag skulle vara inskickade till Svenskt Trä / träpriset senast den februari förra året.

Under februari förra året samlades alla inkomna förslag, totalt 225 st, av Per Bergqvist som varit sekreterare och samordnare av tävlingen. Vi fick en digital version av samtliga förslag som vi granskade enskilt inför vårt första möte i mars förra året.

Då gällde det att påbörja urvalsprocessen för de ca 50 förslag vi skulle besöka där varje kategori skulle vara representerade.

Årets pris är uppdelat i 3 kategorier

- Villor och Fritidshus
- Flerbostadshus och Grupphusområden: flerfamiljshus, kedjehus, radhus
- Lokaler och Anläggningar: hallar, skolor, restauranger, museer, broar, bullerskärmar, väderskydd, kontor, lager och mindre byggnader.

Efter några möten enades vi efter långa diskussioner om att besöka 51 av de inkomna förslagen.

De flesta inkomna förslagen var i kategori villor och fritidshus. Urvalet hårdast. Många bra förslag, hård konkurrens.

Fortfarande förhållandevis liten andel i de övriga kategorierna.

Inom arbetet med träpriset har varje jury betonat betydelsen av att besöka de intressanta objekten för att få en rättvis uppfattning om dem. Det räcker inte med bilder och beskrivningar. Vi anser att det höjer kvaliteten på juryarbetet.

Under dagen kommer samtliga 10 nominerade förslag, som vi slutligen enades om, att presenteras i geografisk ordning UTAN kategorisering eller värdering. Vi har börjat söderifrån och vandrar norrut.